

К.В. Багмет, канд. екон. наук
О.В. Люльов, канд. екон. наук, доцент
Сумський державний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО СЕКТОРА ЧЕРЕЗ ВИМІРЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНВЕСТИЦІЙ ВПЛИВУ

У статті розглянуто підходи щодо оцінки різних за характером результатів соціальних інвестицій, проаналізовано процеси інституціоналізації інвестицій соціального впливу, запропоновано структурування процесу управління соціальними інвестиціями на основі ланцюга цінностей, виділено характеристики довгострокових наслідків соціальних інвестицій, які визначають особливості їх вимірювання.

Ключові слова: інвестиції впливу, вплив, соціальні результати, організації соціального сектора, ланцюг цінностей впливу

Постановка проблеми. З моменту світової фінансової кризи альтернативне фінансування, яке включає фінансові інструменти та розподільні канали, що виходять за рамки традиційної фінансової системи використовувалися у США, Великобританії та континентальній Європі.

Питання вимірності результатів реалізації соціальних програм та заходів сьогодні все частіше піднімається як академічною спільнотою, так і практиками. Зарубіжний досвід свідчить, що наразі витрати на оцінювання в середньому складають близько 10% бюджету програми (проекту). Причому частка витрат на проведення оцінювання у загальному бюджеті проекту не є стабільною – для великих фондів вона як правило менша, ніж для невеликих. Однак дослідження свідчать про зростання кількості благодійних фондів і організацій, які збільшують суми витрат на оцінку результатів та впливу [6]. Стосовно українських реалій, де наразі домінують бюджетні механізми реалізації соціальних програм та заходів, а приватний капітал не має інституційно організованої структури надання соціальних послуг, розроблення методології оцінювання соціальних результатів є вкрай актуальним. Адже наразі з'являється багато

інноваційних інструментів фінансування соціальних інвестицій, які безпосередньо прив'язані до соціальних результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Саме тому досить значні напрацювання представлені у цій царині щодо виміру довгострокового впливу [4; 5], структурування результатів соціальних програм [1; 2], розроблення методів оцінки різних за масштабом заходів [6]. Однак інституційні зміни у соціальному секторі національної економіки, які зараз особливо активізувалися, потребують ґрунтовної методологічної бази для вимірювання соціальних результатів, особливо з позиції формування ефективного інструментарію державного управління.

Мета статті. Метою цієї статті є вивчення, систематизація та розвиток чинних підходів до вимірювання організаціями соціального сектора соціальних результатів та наслідків як основи ефективного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі відбуваються процеси інституціоналізації інвестицій соціального впливу. Серед цих процесів необхідно особливо зупинитися на тих, що визначають тенденції у розвитку цього сегменту інвестування. Це зокрема: розвиток ринкових механізмів інтерналізації зовнішніх ефектів, конвергенція ринку соціальних інвестицій (інвестицій соціального впливу чи просто інвестицій впливу – *impact investment*), інституціоналізація фінансових оцінок.

Ринкові механізми інтерналізації зовнішніх ефектів.

Зараз більш ніж будь-коли раніше компанії стикаються з необхідністю урахування наслідків їх роботи, що виникають за межами сфери їх діяльності, а саме наслідки для суспільства та довкілля. Не можна поки що говорити, що ці зовнішні ефекти відіграють істотну роль при прийнятті більшості інвестиційних рішень. Однак фактом є те, що інституційні інвестори все більше зазнають витрат від екологічної шкоди та інших зовнішніх ефектів. Витрати, пов'язані із зовнішніми ефектами, часто не відображаються у фінансовій звітності компаній, однак вони можуть бути значними за розміром. Так, у 2008 році очікувані екологічні витрати від глобальної діяльності людини склали 6,6 трлн. дол. США, що дорівнює 11% глобального ВВП [6]. Ці цифри змушують збільшувати грошову вартість тих речей, які раніше не приймалися до уваги і не враховувалися в економічних розрахунках (забруднення води, повітря тощо). Попри витратність процедури вимірювання зовнішніх ефектів, багато респондентів погоджуються, що наявність та оприлюднення цих даних може посилити компанію [6].

Конвергенція ринку означає поступове наближення ринку інвестицій соціального впливу до основних ринків капіталу, застосування властивих їм прийомів оцінки, інструментів фінансування тощо. Проявляється це у збільшенні числа інвесторів, що бажають інтегрувати інвестиції соціального впливу у свої портфелі. У результаті цього зближення створюється можливість розширити використання інвестицій соціального впливу, однак за певних умов. По-перше, виникає потреба розвитку класифікації інвестицій, чіткого розмежування інвестицій соціального впливу та інших типів інвестицій. По-друге, постає завдання розроблення та інтеграції методів оцінювання довгострокових наслідків інвестицій (impact) у традиційні процедури прийняття інвестиційних рішень. Лише доступна інформація може спростити входження нових зацікавлених інвесторів. По-третє, розроблення механізмів зменшення ризиків, пов'язаних з можливим неправильним визначенням інвестицій впливу чи параметрів їх оцінювання. Вирішення цих питань лежить у площині розвитку методології вимірювання, оцінювання соціального впливу.

Інституціоналізація фінансових оцінок. Зростаюча потреба у інформації щодо інвестицій соціального впливу стимулює розвиток підходів до кількісної оцінки їх фінансової цінності. Саме розвиток ринкових інструментів інвестування викликає таку потребу, адже ефективність ринків капіталу тим вище, чим краще усі сторони можуть кількісно визначити та узгодити фінансові характеристики товару.

Основною складністю у процесі досягнення бажаного рівня поінформованості є те, що розрахунок вартості чи повернення інвестицій соціального впливу часто обмежується нематеріальним характером більшості результатів, з якими пов'язані ці інвестиції, а також значними ресурсами, необхідними для кількісної оцінки відповідних результатів, що може стати фінансовим тягарем для організації, яка реалізує проект.

Отже, кількісні оцінки є необхідними для зростання ринку, адже більш глибоке розуміння фінансової цінності, що може бути створена через довгострокові соціальні наслідки, допоможе збільшити участь нових інвесторів. Зрештою, більш глибоке розуміння суспільного впливу інвестицій може полегшити монетизацію результатів, а також відібрати більш ефективні рішення.

Наразі формується тенденція до збільшення витрат на оцінювання – у 2011 р. середній річний бюджет для вимірювання соціального впливу склав трохи більше € 63 тис. у порівнянні з € 18 тис. у 2010 р. [3].

Саме тому розроблення інструментарію вимірювання результатів соціальних інвестицій у контексті забезпечення ефективного державного управління соціальними видатками повинно стати поряд з іншими обов'язковими у розробленні процедурами створення ринку соціальних послуг, розвитком нових моделей публічно-приватного партнерства. Усвідомлення важливості якісних підходів до вимірювання соціальних результатів дає імпульс учасникам до пошуку, узагальнення та удосконалення кращих практик оцінки, адже правильний вимір соціального впливу забезпечує:

- формування цінності для усіх зацікавлених сторін-учасників (інвесторів, представників третього сектора (громадських організацій, благодійних фондів тощо), посередників, політиків тощо);
- мобілізацію більшого за обсягом капіталу для збільшення соціального впливу;
- прозорість та відповідальність щодо досягнення передбачених результатів.

Усе це у сукупності диктує потребу у розробленні методології оцінювання: зростаючі потреби забезпечення прозорості та відповідальності перед надавачами фінансових ресурсів, потреби у доказовій базі результативності соціальних програм, яка б дозволила більш обґрунтовано приймати рішення щодо фінансування, в тому числі за рахунок бюджетних коштів. Саме ці потреби формують сучасні тенденції у оцінюванні соціального впливу, серед яких відзначимо такі :

- формування великих масивів даних (Big Data) та розвиток цифрової інфраструктури для оцінювання;
- стандартизація соціальних результатів, формування спільних систем вимірювання, узгодження принципів, методів та інструментів оцінки;
- актуалізація вартісних показників ефективності соціальних програм і проектів;
- диференційованість оцінок – оцінки як соціальних результатів (для окремих громадян, соціальних груп, категорій тощо), так і соціального впливу (спільноти або суспільства в цілому).

Базові принципи оцінювання різних за характером та терміном соціальних наслідків зумовлюються структуризацією процесу реалізації проекту, яка традиційно застосовується усіма стейкхолдерами. Мова йде про так звану логічну модель (Logic Model), відому також як логічна рамка

(logical framework), теорія змін (theory of change) або програмна матриця (program matrix) [3; 7]. Як удосконалення цієї моделі для цілей оцінювання соціальних інвестицій запропоновано ланцюг цінностей впливу (Impact Value Chain), який поєднує традиційну послідовність з фінансовими характеристиками.

Базовим принципом вимірювання результатів соціального інвестування є їх поділ залежно від характеру цих результатів та терміну їх отримання на «вихід», «результат» і «вплив» (рисунок).

Структуризація процесу управління соціальними інвестиціями на основі ланцюга цінностей (побудовано автором за [3; 4; 5])

Ресурси, що залучаються до реалізації проекту (людські, фінансові, матеріальні тощо) означені як «вхід», дозволяють генерувати діяльність, яка і має втілюватися у різних за характером, терміном спостереження та методами вимірювання «продуктах» – «вихід», «результат» і «вплив». Традиційно «вихід» розглядають як безпосередні продукти, послуги, що є

прямим наслідком реалізованої діяльності, який відчутний та може бути оцінений одразу після реалізації проекту. «Результат» як правило розуміють як зміни або наслідки для окремих людей чи навколишнього середовища, які випливають із наданих продуктів чи послуг. Тобто «результат» можна охарактеризувати як середньострокові наслідки реалізації проекту. І нарешті «вплив» характеризує довгострокові наслідки (тривалий вплив) для суспільства чи навколишнього середовища, які випливають із досягнутих результатів. Тобто, коли мова йде про вплив, розуміють також дії інших учасників, які працюють у цій сфері, а також можливі непередбачувані (неочевидні) наслідки.

Така структурованість процесу реалізації інвестицій дозволяє розподілити стратегічні та тактичні завдання, а також інтегрувати віддалені результати («вплив») у рішення щодо управління інвестиціями. Саме тому рекомендації щодо виміру соціального впливу стосуються не стільки підрахунку конкретних показників (індикаторів) впливу, скільки виявлення та корегування (де це можливо) факторів, що змінюють цей вплив – довгострокові наслідки реалізації проекту.

Структурування у такий спосіб процесу інвестування вимагає чіткого поділу учасників, адже завдання щодо вимірювання можуть по-різному ставитися для різних категорій зацікавлених осіб – з різним рівнем деталізації, пріоритетності, стратегічної орієнтованості.

Сучасні дослідження відзначають зростання уваги до вимірювання довгострокових наслідків (соціального впливу). Проте соціальні інвестори все ще зосереджуються на вимірюванні «виходу» чи на «результатів», більше ніж тривалих наслідків. Завдання щодо формування дієвої системи вимірювання соціальних наслідків у більшості випадків (84 %) засновані на вимірах прямих наслідків реалізованої діяльності (виходу) [4, с. 20]. Така ситуація є об'єктивним відображенням різних завдань, що стоять перед різними учасниками процесу інвестування.

Традиційно виділяють три види учасників:

- первинні учасники – ті, хто бере безпосередню участь у русі капіталу;
- постачальники, що обслуговують первинних учасників, – постачальники основних послуг, а також ті, хто надають інформацію щодо результатів,
- «екосистемні учасники» – ті, хто намагається розширити поле вимірювання впливу. До цієї групи можуть бути віднесені

держава, органи місцевої влади, великі благодійні фонди, масштаб діяльності яких не обмежується однією країною чи сферою.

Виникає питання: яким учасникам необхідно оцінювати результативність (ефективність) своєї діяльності на основі кожного виду результатів? Кому передусім має бути адресована інформація щодо оцінки найбільш масштабних та тривалих наслідків – соціального впливу? Якщо мова йде про вимірювання впливу, то чи доцільно ставити такі завдання для окремої соціальної організації-надавача послуг?

При вирішенні цих питань необхідно враховувати особливості визначення результатів кожного типу. Очевидно, що найбільш складним є вимірювання саме довгострокових наслідків. Складність кількісного виміру соціального впливу зумовлена передусім такими особливостями:

- широкий діапазон цілей, які досягаються відповідним проектом/програмою, що фактично унеможлиблює уніфікацію процедур вимірювання;
- кумулятивний характер соціального впливу – після отримання безпосередніх та середньострокових результатів за окремим проектом інші, реалізовані у цій царині, проекти також мають власні результати. Об'єктивним є «нарощення» цих результатів, посилення та доповнення за рахунок інших проектів, реалізованих у цьому або суміжних напрямках. Це дає підстави говорити про складність або навіть непрогнозованість соціального впливу конкретного проекту;
- залежність результатів від співпраці між окремими учасниками проекту, що з одного боку може створювати синергетичний ефект, а з іншого ускладнює вимірювання впливу.

Саме через ці причини, а також через значну витратність процедури, вимірювання впливу не є повністю інтегрованим у процес прийняття інвестиційних рішень: 53% опитаних ніколи або лише іноді беруть до уваги соціальну ефективність перед виділенням фінансування [4, с. 21]. Тому для унормування процедур та витрат виміру соціального впливу традиційно розглядається на двох рівнях: перший – рівень інвестора (соціальні інвестори, філантропи тощо), другий – рівень соціальної організації-об'єкта інвестування.

Висновки та напрямки подальших досліджень. В основі вимірювання соціальних результатів повинні лежати напрацювання, що наразі існують в управлінні інвестиціями соціального впливу. Їх вивчення і розширення дозволить сформувати якісний інструментарій оцінювання,

сприяти підвищенню ефективності роботи, покращенню результатів, сформувати розуміння відповідальності часників механізму фінансування. Повинна бути розроблена загальна рамка процесу оцінювання, тону наступним етапом досліджень і розробок у цій сфері має стати визначення принципів оцінки, структурування завдань для проведення оцінки, формування моделі оцінки.

Бібліографічний список: 1. Belinsky M. Social Impact Bonds: Lessons from the Field / M. Belinsky // Stanford Social Innovation Review. – 2012. – Retrieved: https://ssir.org/articles/entry/social_impact_bonds_lessons_from_the_field. 2. Cohen, Sir R. Impact capital is the new venture capital (Part II) / R. Cohen // The Great Debate. Reuters, 2011. – Retrieved: <http://blogs.reuters.com/great-debate/2011/07/13/impact-capital-is-the-new-venture-capital-part-ii/> 3. Epstein M.J. Measuring and Improving Social Impacts: a guide for nonprofits, companies and Impact investors / Epstein M.J., Yuthas K. // Routledge. – 2017.– Retrieved: https://ssir.org/articles/entry/measuring_and_improving_social_impacts_a_guide_for_nonprofits_companies_and 4. A Practical guide to measuring and managing impact / Hehenberger L.A., Harling A-M., Schölten P. // Brussels: European Venture Philanthropy Association, 2013. – Retrieved: <http://evpa.eu.com/publication/guide-measuring-and-managing-impact-2015/>. 5 Taskforce Social Impact Investment. "Measuring impact."// Subject paper of the Impact Measurement Working Group. – 2014. – Retrieved: <http://www.socialimpactinvestment.org/reports/Measuring%20Impact%20WG> 6. Twersky F. Benchmarks for spending on evaluation / Twersky F., Arbretton, A. // Menlo Park, CA: The William and Flora Hewlett Foundation, 2014. – Retrieved: https://www.hewlett.org/wp-content/uploads/2016/08/Benchmarks%20for%20Spending%20on%20Evaluation_2014.pdf. 7. WK Kellogg Foundation. Logic Model Development Guide: Using Logic Models to Bring Together Planning, Evaluation and Action. – WK Kellogg Foundation, 2004. – Retrieved: <http://www.wkcf.org/knowledge-center/resources/2006/02/wk-kellogg-foundation-logicmodel-development-guide.aspx>

К.В. Багмет, А.В. Люлёв. Государственное регулирование институциональных трансформаций социального сектора на основе результатов инвестиций влияния. В статье рассмотрены подходы к оценке разных по характеру результатов социальных инвестиций, проанализированы процессы институционализации инвестиций

социального воздействия, предложено структурирование процесса управления социальными инвестициями на основе цепочки ценностей, выделены характеристики долгосрочных последствий социальных инвестиций, которые определяют особенности их измерения.

Ключевые слова: инвестиции воздействия, влияние, социальные результаты, организации социального сектора, цепочки ценностей влияния

K.V. Bagmet, O.V. Lyulyov. State of institutional transformations of the social sector through the measurement of governing of social sector development through measurement of impact investment results. The article examines approaches to measurement of different in results social investments, analyzes the processes of institutionalization of investments of social impact, proposes the structuring of the process of management of social investments based on chain of value, underlines the social investments impact, which determines the peculiarities of its measurement.

The subject of the research includes scientific and methodological bases and practical tools in the social impact investment management.

The aim of this article is to study, to systematize and to investigate effective approaches to measure social results and consequences as fundamentals of the effective management by social sector organizations.

According to the set tasks the following research methods are used in the work: logical generalization and scientific abstraction methods; system and structural analysis.

The results of the research show necessity to implement practices which exist in the social impact investment management now to measure social results. Their study and development will enable to form qualitative tools for evaluation, to assist increasing of the effective work, to improve results, to understand responsibility of the financing mechanism. The general frame of the evaluating process has to be developed, that is why the next stage of the research and investigations is to define the evaluating principles, to structure tasks in order to assess and to form assessment model.

Keywords: impact investment, impact, social outcomes, social sector organizations, value chain of impact

Стаття надійшла до редакції: 19.07.2018 р.